Слободан Антонић
Филозофски факултет
Нови Сад

UDK: 316.334.2 [321.6]
Pregledan naučni rad
Primljen: 31. 8. 2000.

АЛЕКСАНДАР ЛУКАШЕНКО – СЛОБОДАН МИЛОШЕВИЋ: ЈЕДНО ПОРЕЂЕЊЕ*

Прво раздобље Милошевићеве владавине, у којој доминира плебисцитарно-популистичка легитимација, неодолјиво подсећа на Наполеона III. Али, постоји један савременик чији се режим такође може узети као близак рођак Милошевићевом. То је Александар Лукашенко. И Лукашенко је, као и Милошевић, реликт догматског комунизма. И он се на путу ка власти послужио популизмом. Истина, тај популизам није имао националистичких обележја, али је његова основна идеја такође била једна врста антибирокупатске револуције – борба против корупције. И Лукашенко успон праћен је подршком или неом пасивношћу стратешких елита. И он је деловао у условима слабих друштвених и политичких институција. И он је уживао (па и даље у великој мери ужива) подршку становништва. И он је, докопавши се власти, почео да преуређује главне политичке институције према својој мери. И он је створио један ауторитарни систем личне власти, са зависном и контролисаном политичком елитом. И он је зауставио па и поништио дотадашњу приватизацију, успоставио контролу и над привредним ресурсима и учинио економску елиту зависном од центра моћи. И за његов режим важи правило да што дуже потраје то ће земља теже моћи да потом пређе са ауторитарног на демократски поредак. Историја Милошевићевог и Лукашенковог режима у структуралном смислу су исте. То је историја једног амбициозног актера коме су слабе политичке институције и слабост стратешких елита дале историјски ретку шансу да могу суштински утицати на обликовање друштвених структура. И они су ту шансу, на жалост својих народа, искористили.

Кључне речи: Лукашенко, Милошевић, популизам, комунизам.

Приликом ранијег разматрања природе власти у Србији, Милошевића сам упоредио с Наполеоном III (Антонић, 1995). Обојица владара употребили су национално-популистичку реторику да освоје срца својих суграђана, незадовољних претходним ауторитарним режимом. Али, своју власт и подршку грађанства нису искористили за обећане демократске реформе већ за стварање ауторитарног поретка личне власти. Основне полуге те нове власти били су надзирана јавност, социјално-демагошка политика, пропаганда

* Овај чланак је део рада на пројекту *The Foundations of Personal Rule in East-European Societies in Transition – The Case of Slobodan Milošević*, рађеног у оквиру RSS (No. 1484/1998) Института за отворено друштво (Open Society Institute, Prague).

“мира, реда и поретка”, плебисцити, полиција и повремене ратне пустиловине.

Међутим, говорећи о будућности Милошевићеве власти, указао сам и на суштинску разлику која постоји између ове двојице цезаристичких владара. То је природа привредног устројства. Док је Француска Наполеона III била класични пример либералног капитализма, дотле је у Милошевићевој Србији господарио политички капитализам. Док су код Наполеона III привредно и друштвено најмоћнији редови били независни од власти, дотле су код Милошевића они саставни део клијентистичке лествице моћи. У том погледу, Наполеон III је имао знатно мање могућности надзора привреде и друштва од оних којима је располагао Милошевић. Када се у завршном раздобљу истањила његова харизматска легитимација, Наполеон III је покушао да се одржи на власти тако што је постепено демократизовао поредак. Милошевић, писао сам, чак и ако остане без друштвене основе режима, то неће морати да ради. Довољно је да задржи господство државне/друштвене својине у привредном устроју и невоља са постепеним губитком народне подршке не мора да се одмах одрази на његову власт.

У том смислу, желим да испитам постоји ли неки други, можда чак и савремени пример личне власти која има једнаку привредно-устројствену основу као и Милошевићева власт? Да ли се, можда, међу некадашњим комунистичким земљама Источне Европе налази случај погодан за поређење? Прва земља која се намеће за поређење јесте Белорусија и њен господар — Александар Лукашенко.

И заиста, између савремене Србије и Белорусије постоје јасне сличности у барем две кључне црте њиховог друштвеног устројства. Прва црта је *слаба или сасвим заустављена приватизација*, тј. убедљиво господство државне/друштвене својине. А друга је *ауторитарна лична власт*, у танкој и сасвим неубедљивој овојници вишестраначког парламентаризма.

1. Белоруска транзиција пре Лукашенка

Белорусија је земља која је изразито каснила са приватизацијом, а када је, 1994. године, на власт дошао Лукашенко он је и оно мало приватизоване привреде вратио под државни надзор. Кашњење са приватизацијом потицало је од нарочито конзервативне нарави белоруске “транзиционе номенклатуре”. Под овим подразумевам политичку елиту која је управљала Белорусијом пре Лукашенка. У доба комунизма, политичка прваштина Белорусије била је добро уклопљена у поредак. “Комунизам ће у СССР-у доћи прво у Белорусији”, говорио је Хрушчов. Када је Горбачов започео са перestroјком, политичка елита Белорусије кренула је послушно да спроводи такву политику “центра”. Док се моћ измештала из Москве у Минск све је било у реду. Али, када је моћ требало даље распоредити по демократским установама, белоруска номенклатура се узјогунила (Карбалевић, 1998). Сама демократска опо-

зиција у Белорусији била је одвећ слаба да би њен притисак могао да подстакне даљу демократизацију. Главно оружје опозиције у СССР – противруски национализам – у Белорусији није имало убојитост. Већина становништва прихватила је руски као глави језик, а према Русији се односила као наши Црногорци према Србији – као према већем и богатијем брату. Покушаји белоруских националиста да развију народносну свест коришћењем мита о “славној прошлости” и “несрећи” коју је донела руска управа деловали су незграпно и често наилазили на подсмех (СБП, 1996). Осим Руса (чине 13,2% становништва), остале народносне заједнице биле су исувише мале (Пољака има 4,1%, Украјинаца 2,9%, а осталих 1,9%) али и друштвено неугледне (будући да су обухватале претежно пољопривредни живаљ; Шевцов, 1997) – да би могле да послуже као храна национализму.

Отуда је белоруска комунистичка номенклатура, у позним осамдесетим, чврсто шчепала дизгине власти и није их испуштала све док их, средином деведесетих, од њих није преотео Лукашенко. “Транзициона” управљачка елита издвојила се првенствено након избора за белоруски Врховни совјет, 13. марта 1990. године. Премда то нису били прави вишестраначки избори, кандидовање је било доста слободно и на њима су учествовали и представници опозиционог Белоруског народног фронта, као и неки независни такмачи. Главни комунистички кандидати, међутим, нису били идеолошки догматски “партијски радници”, већ претежно технократе и практичари, углавном директори предузећа и пољопривредних добара. Мало захваљујући политичком монополу а мало друштвеној инерцији, тек, њихов изборни успех био је изразит. Комунистички кандидати добили су преко 80% гласова и исто толико посланичких места у Врховном совјету. Међу изабраним депутатима био је и директор пољопривредног добра “Хородјец”, Александар Лукашенко.

Пошто се средишња власт убрзано распадала, белоруски Врховни совјет постао је истински господар земље. Триста шездесет депутата, од којих су три четвртине били руководиоци државних предузећа и установа, образовало је језгро управљачке елите. Они су, чак и након проглашења независности 25. августа 1991. године, одлучно одбијали захтеве опозиције за новим изборима, успевши да свој сазив одрже чак до 1995. године! Али, за време ове своје “парламентарно-олигархијске” управе, транзициона номенклатура је направила две велике грешке. Запречила је веће промене у привредно-својинским односима. И, стварајући нови устав (15. март 1994), увела је у поредак моћну установу председника републике. Обе грешке доцније ће да се покажу као кобне за демократску будућност Белорусије.

Директори-депутати нису имали много интереса да журе с приватизацијом својих предузећа. Они су спремно примили тржишна начела, али само колико да се ослободе од обавеза према плану и држави. Наравно, радо су за своја предузећа задржали монополски положај, државне дотације и заштиту. Настали привредни поредак био је, тако, сличан оном који смо познавали из негдашње “самоуправне” Југославије. Постојало је тржиште, али без тржиш-

ног ризика, јер је држава штитила предузећа од банкротства. Директори-депутати су, наравно, брзо почели да злоупотребљавају свој положај, поткрадајући било предузећа, било државу. Али, новац до ког су долазили био је далеко, далеко мањи него онај који је успела да приграби руска транзициона прваштина. Наиме, Белорусија нема природна богатства (тј. земно уље, гас, руде итд) која су главни извор брзог богаћења руске компардорске врхушке. Стога, и када су поткрадали државу или фирму, белоруски депутати – директори “социјалистичких” индустријских мастодоната и колективистичких пољопривредних фарми – углавном су долазили до новца довољног тек да се направи дача, али не и да се може купити своје или неко друго предузеће. Отуда они тешко да су могли имати већи интерес за приватизацију, па је Белорусија дочекала средину деведесетих са својинским пресеком какав је имала и на почетку “транзиције” (Lukashuk, 1998:44).

Другу велику грешку белоруска политичка елита направила је када је увела установу моћног председника републике. До устава из 1994. године Белорусија није ни имала председника, већ је ту дужност обављао председник Врховног совјета. Правећи нови устав, белоруска номенклатура се глупаво повела за примером суседних земаља – Русије (устав из 1993), Украјине (уставне измене из 1992), па и Пољске (“мали устав” из 1992). Мислили су да ће преко снажног председника обезбедити постојаност поретка, и веровали да ће нови председник бити неко из њених редова, неко ко ће поштовати утврђена правила игре. Најгорљивији у убеђивању депутата да изгласају установу јаког председника био је премијер Вјачеслав Кјебич, који је себе већ видео у улози првог председника Белорусије.

А овлашћења које је председник добио уставом била су збиља огромна (чл. 100). Председник, који је биран непосредно, одређен је као главни носилац извршне власти (ст. 2). Премијера и његовог заменика, као и петорицу кључних министара могао је да смењује и поставља уз сагласност парламента, док му за промену осталих министара таква сагласност није ни била потребна (ст. 4). На његов предлог парламент је бирао чланове Уставног и Врховног суда (ст. 5), док је остале судије председник сам именовао (ст. 10). И чланове државне управе постављао је председник (ст. 3 и 11), а могао је да поништава и одлуке месних власти (ст. 22). Представљао је државу у иностранству и склапао међународне споразуме (ст. 15 и 16). Он је био и врховни командат војске (ст. 24) и могао је да прогласи ратно (ст. 25) или ванредно (ст.18) стање. Могао је да ограничи и право на штрајк (ст. 19). Закони су постајали правоснажни тек када би их потписао председник, а парламент је његов законски вето могао да поништи само двотрећинском већином (ст. 20).

Оквир је био ту, само је недостајала слика новог председника. Главни такмац из редова транзиционе прваштине био је дотадашњи премијер Кјебич. Иза њега су стали олигархијска већина из Врховног совјета и сва велика државна гласила. Најважнији опозициони такмаци били су Зианон Пазњак, испред Белоруског народног фронта, и Станислав Шушкјевич, некадашњи

председник Врховног совјета. Свима се чинило да међу овом тројицом треба тражити новог председника. Али, тако није мислио један депутат Врховног Совјета – Александар Лукашенко.

2. Лукашенков успон

Лукашенко је у изборну трку ушао као независни кандидат, као прави политички усамљени јахач, без иједне значајније политичке снаге иза себе. Отуда га већина белоруске политичке елите није ни узимала превише за озбиљно. Ипак, Лукашенко је у својој предизборној причи имао нешто што се могло допасти обичном свету: критику номенклатуре и борбу против корупције. Он је већ био изашао на глас као борац против злоупотреба, будући да је у дотадашњем Врховном совјету, као председник одбора за истраживање корупције, политички дошао главе, између осталих, и споменутом председнику Врховног совјета, Шушкјевичу. Лукашенко је, наиме, издејствовао смену Шушкјевича под оптужбом да је овај, за потребе своје даче, украо две кутије ексера!

Са репутацијом “бича номенклатуре”, Лукашенко се храбро упустио у неравноправну борбу. Наиме, вођа номенклатуре Кјебич урадио је све да би себи обезбедио laku победу. Одређен је веома кратак рок за прикупљање кандидационих потписа. Укинути су утицајни независни радио програми и листови. Сва велика државна гласила ставила су се отворено на страну Кјебича, прећуткујући или омаловажавајући остале такмаце. Кјебичеву кандидатуру су јавно подржали и Борис Јељцин и Православна црква. Насупрот томе, Лукашенков глас слабо се чуо, али када би успео да допре до грађана звучео је уверљиво и снажно. Његови предизборни наступи били су пуни упозорења корумпираним политичарима и чиновницима да им је боље да већ сад припреме пртљаг за бекство из земље, него да чекају да он постане председник. “Оно што сте отели народу, ја ћу врло брзо да му вратим”, поручивао им је.

Исход првог круга гласања, 23. јуна 1994. године, представљао је право изненађење. Лукашенко је добио 44,8% гласова, далеко више од другог Кјебича (17,3%), трећег Пазњака (12,9%) и четвртог Шушкјевича (9,9%). Кјебичев покушај да у другом кругу привуче гласаче осталих отпалих супарника завршио се потпуним поразом. Док је Лукашенко освојио читавих 80,1% гласова, Кјебичев учинак био је чак слабији него у првом кругу – добио је само 14,2% гласова!

Докопавши се најмоћнијег места у устројству, Лукашенко је наставио напад на целокупну политичку класу. Њени припадници су оптужени за неспособност и грамзивост, и означени као главни кривци за месечну стопу инфлације између 40 и 50 одсто, и за просечну плату од 20 САД долара. Лукашенко је кренуо са смењивањем одговорних државних чиновника који су спадали у његову надлежност. Таквих је било доста у средишњој власти, али и у 6 области и 118 округа. И свуда је Председник, после смене “одноро-

ђених кадрова” постављао своје људе, баш као што је урадио и у великим државним гласилима. Ојачавши власт, Лукашенко је решио да удари на само средиште моћи транзиционе номенклатуре – Врховни совјет. У том погледу посао му је био знатно олакшан рђавим гласом на који је ово тело већ било изашло у народу. Директори-депутати су, после петогодишњег отезања, најзад расписали прве праве вишестраначке изборе, за 14. мај 1995. године. Али се, у истом завежљају са изборним, нашао и Закон о депутатима који је свим посланицима дотадашњег Врховног совјета дао широке, доживотне повластице. То је изазвало буру негодовања у јавности и бацило ружно светло на саму установу парламента. Лукашенко је појачао нападе, и за исти дан када су требали да се одрже скупштински избори заказао референдум са неколико председничких питања. Грађани су се изјашњавали о промени заставе и грба, враћању руског као другог званичног језика, убрзању привредног повезивања са Русијом... Али, најважније политичко питање на овом референдуму било је да ли Председник треба да има моћ да распусти парламент!

Лукашенков референдум је имао само саветодавну нарав и није могао имати уставне последице. Али, док су избори за парламент завршени неуспехом, дотле је Лукашенко са својим референдумом прошао изузетно добро. Наиме, на парламентарним изборима, од 260 скупштинских места попуњено је само 120, пошто је одзив бирача у већини изборних јединица био испод прописаних 50% (бирало се већинским начином). Насупрот томе, на Лукашенков референдум изашло је 64% бирача а за председничко право да распусти парламент гласало је њих 77%! После овог успеха, Лукашенку не само да је још више скочило поуздање, већ је добио и неколико месеци неометане самовласти. Наиме, са тако мало посланика нови парламент није могао да почне са радом и требало је сачекати почетак 1996. године да се посланичка места колико-толико попуне (попуњено је 199 од прописаних 260). За то време, Лукашенко је владао указима, показујући својим бирачима да парламент није особито нужен за успешну владавину. А када су, у првој половини 1996. године, нови парламент и Уставни суд покушали да га врате у уставне оквире, Лукашенко је одлучио да изврши својеврсни државни удар.

Лукашенко је у овом свом противуставном налету следио образац руског председника Јељцина и казахстанског председника Назарбајева. Јељцин је свој сукоб с Думом решио тако што ју је, 21. септембра 1993. године, председничким указом распустио, а њену зграду, у ноћи између 3. и 4. октобра, заузео уз помоћ војске. После тога је, 13. децембра 1993, одржао плебисцит о новом уставу којим је успостављена “суперпредседничка република”. Није дан од ових Јељцинових чинова није био у сагласности с дотадашњим уставом (White, 1997: 47; Курјак, 2000: 81). Назарбајев је, пак, као и двојица његових средњоазијских колега – Нијазов (Туркменистан) 1993. године и Каринов (Узбекистан) – најпре уприличио неуставни плебисцит о продужењу председничког мандата (без избора) до децембра 2000. Потом је, по руском образцу, 30. августа 1995. године, организовао и неуставни референдум о

доношењу новог устава, којим је председник републике добио најшира овлашћења (види: Brill Ollcot, 1997: 109). Међутим, за разлику од Назарбајева, Лукашенко није морао да мисли на продужење председничког мандата пошто није искористио ни половину времена које је устав предвиђао за председника (пет година). Стога је одмах решио да иде на доношење новог устава, уз коришћење Јељциновог и Назарбајевљевог рецепта “општенародног плебисцита”.

Последњег дана августа 1996. године Лукашенко је објавио нацрт новог устава. Њиме су и законодавна и судска власт стављени у зависност од поглавара извршне власти – председника републике. Уведена је дводомна скупштина (чл. 90), са сенатом чију осмину посланика именује сам председник (91:2), док остале бирају обласне скупштине уз потврду председничких обласних повереника (СБП, 1996). Председник има право да распусти оба дома скупштине (84:3) а он заказује и изборе, како редовне тако и ванредне, како за национални парламент тако и за обласне и месне скупштине (84:2). Закони су важећи само уз његов потпис (84:24), а он може ставити забрану чак и на разматрање нацрта појединих закона у парламенту (99:2). Нацрте закона који, пак, потичу од председника, парламент нема право ни да мења нити да допуњује, већ само да усвоји или одбаци (99:4). Уз законе, општи и обавезни правни прописи су и председнички укази и наредбе (85). Када је реч о судству, председник именује половину судија уставног суда (84:10) а другу половину Сенат (98:3). Уз сагласност Сената, председник поставља и смењује судије врховног и привредног суда (84:9), као и њихове председнике (84:8). Све остале ниже судије именује сам председник (84:10). Председник поставља и смењује и све чиновнике у извршној власти – од чланова владе до месних повереника (84: 5, 6, и 7). Председник је не само изузет од судског гоњења, већ су “његова част и достојанство законом заштићени” (79:3).

Оваквом настојању Лукашенка да успостави ново политичко устројство оштро су се супротставили Парламент и Уставни суд. Али, главне полуге власти већ су биле у Лукашенковим рукама, и законодавна и судска власт биле су немоћне. Опозиција је уприличила демонстрације, али све се на томе и завршило. Двадесетчетвртог новембра 1996. године одржан је референдум о новом уставу. Према званичном саопштењу, на гласање је изашло 84% бирача а за Лукашенков нацрт устава гласало је 70% од изашлих. Опозиција је, истина, доводила у сумњу исправност гласања, указујући на злоупотребе. Међутим, неки независни западни истраживачи оценили су да овај референдум, “премда далеко од савршеног”, по условима у којима је одржан, за Белорусију представља чак “известан напредак у односу на раније изборе” (Belarus, 1997). У сваком случају, они који су доводили у сумњу проценат гласалих на референдуму, нису могли порећи његов исход. У спору Лукашенка и остатка политичке класе, народ је дао за право Лукашенку.

Лукашенкова победа оставила је снажан утисак на целу политичку елиту, нарочито ону која се налазила у законодавној и судској власти. Већи

део (110 од 199 посланика) оног истог парламента који је устао против Лукашенковог нацрта устава, састао се, трећи дан након референдума, и свечано прогласио нови устав Белорусије. Истовремено се тих 110 посланика прогласило и за нови доњи дом белоруског парламента (који по уставу треба да броји 130 чланова). И други припадници номенклатуре изразили су приврженост новом поретку, па су – попут Кјебича – награђени местом у Сенату. Изузев петорице чланова Уставног суда који су у знак негодовања поднели оставке, све остале судије мирно су прихватиле ново стање (Lukashuk, 1998: 45-46). Укратко, цела политичка класа – изузев националистичке опозиције – признала је новог господара. За највећи део белоруске политичко-привредне прваштине Лукашенко је понео једноставно име – “баћка” (баћка), то јест “татица”.

Наравно, делови друштва – пре свега градско, образованије и млађе грађанство – наставили су да пружају отпор Лукашенковој личној владавини. Али, њихова снага није имала слојни па ни новчани ослонац. Заустављање приватизације онемогућило је стварање јачег грађанског слоја, независног од државне власти. По уделу приватног сектора у друштвеном производу Белорусија је била убедљиво на зачељу у односу на све друге бивше комунистичке земље, како у Европи тако и у Средњој Азији (*Наша борба*, 11. јул 1997, стр. 15). Штавише, и оно мало од државе независне привреде Лукашенко је ставио под свој надзор. Указом од 19. децембра 1997. године, уведена је државна управа и у предузећима где је држава мањински власник. А указом од 18. септембра 1998. године обустављена је даља регистрација приватних предузећа, док су власници постојећих натерани да приступе државној “корпорацији предузетника”.

Запад је, такође, са незадовољством примио овакав развој догађаја. Али, западна негодовања нису имала чак ни моралну снагу. Како би и могла? Тешко је бити доследан, и данас хвалити Јељциново растурање парламента и неуставни референдум, а сутра осуђивати Лукашенка што је урадио то исто, и то још без оних стотинак изгинулих током тенковског налета на “Бели дом”!

3. Сличности и разлике између Лукашенкове Белорусије и Милошевићеве Србије

Тако је Лукашенкова Белорусија постала у многочему слична Милошевићевој Србији. И у Белорусији, захваљујући господству државног/друштвеног власништва, влада надзире најважније делове друштва. И у Белорусији, друштвени сукоби се решавају насиљем, гушењем независне јавности, забранама штрајкова и јавних окупљања, прогонима политичких противника. И у Белорусији су сва већа јавна гласила – а нарочито електронска – под непосредном управом власти, а независне новине зависе од државних штампарија. И у Белорусији се привредне тешкоће решавају ограничењем тржишта, замрзавањем цена и јачањем владиног надзора. И у Белорусији су страна

улагања престала а привреда је постала зависна од руских кредита за увоз основних енергената. И белоруска врхушка – њих 131 на броју – не може да путује по Западу.¹

И у Белорусији постоји парламент, али главне политичке одлуке не доносе посланици, већ један човек. И у Белорусији постоји вишестраначје, али су опозиционе странке изван политичких установа, друштвено скрајнуте и упућене на улицу. И у Белорусији постоје избори, али се на њима власт, до даљег, нити поставља нити смењује. И у Белорусији, насиље и беда су негде “на пола пута”. Режим је репресиван, али нема концентрационих логора, привреда је у рушевинама, али нема глади.

С друге стране, између Милошевићеве Србије и Лукашенкове Белору- сије постоји неколико важних разлика. Лукашенко, премда марљив у изград- њи личне власти, ипак у неколико значајних “султанистичких тачака” заоста- је за Милошевићем. Лукашенко још није потрошио своју омиљеност код на- рода. И данас је неких 40% Белоруса уз њега (Lukashuk, 1998:43). То је дво- струко више од удела Милошевићевих присталица у након 1997. године (Slav- ujević, 1998:301), и некако тачно онолико колико је просечна белоруска плата већа у односу на српску (\$80:\$40; притом се белоруске плате и пензије исплаћују без дана закашњења; Lukashuk, 1998:48). С таквом подршком у народу, Лукашенко се, за разлику од Милошевића, нимало не боји нових избора.

То се види и из чињенице да, када су га, током састанка у Крамонтани (Cras-Montana), представници Европске заједнице сколили да, по истеку мандата (20. јула 1999), уприличи нове председничке изборе, Лукашенко је одмах пристао. Једино што је поставио један услов: да они плате трошкове тих “сувишних” избора. Штавише, Лукашенко им је понудио и својеврсну опкладу. Победи ли он поново са тако убедљивом већином као на прошлим изборима, Запад ће Белорусију да прими у пуноправно чланство ЕУ, а бело- руски парламент признаће као демократски. Пошто су западни парламентар- ци ове Лукашенкове предлоге одбацили као “неозбиљне”, он је мирно изјавио да Белорусија нема пара за излишне изборне утрке, и да ће, онда, следећи председнички избори бити у уставно предвиђеном року – 2001. године (Lukashuk, 1998: 48).

Уз то, Лукашенко је, када га поредимо с Милошевићем, још далеко од породичне владавине. Његова породица се толико мало спомиње да писац ових редова ни не зна има ли је уопште? Чак и култ Лукашенкове личности је у сасвим раној фази. Своди се, мање-више, на уставну титулу “вође државе и јамца уставности, права и слобода људи и грађана” (79:1) и нешто слика по

¹ Реч је о казни ЕУ и САД због избацивања западних дипломата из насеља Дроздови, маја 1998. године. Лукашенко је то изгледа урадио само зато да би се по Дроздовима, као љу- битељ телесних вежбања, могао сваки дан, без сметњи, возикати на котураљкама или смучати! (Lukashuk, 1998: 47).

јавним просторијама (Беларус, 1997). То је заиста мало, чак и у односу на Милошевића који, у том погледу, ипак спада у скромније владаре.²

И међународни положај Милошевића и Лукашенка је суштински другачији. Док је Милошевић “балкански касапин” и један од главних непријатеља Запада, дотле је Лукашенко само “сеоска луда Европе” (“village idiot of Europe”) и не много занимљив за западне моралистичке уводничаре.

Али, оно што је најважније, у Белорусији готово да уопште не постоји онај малигни облик клијентизма који нам је овде, у Србији, тако добро знан. Истина, штићеништво и тамо има тежњу убрзаног ширења до саме основе друштва. Рецимо, крајем јула 1999. године, Лукашенко је донео Указ о радним односима, којим је сва стална запослења претворио у привремена; то значи да државни повереници могу без великог поступка да отпусте сваког радника или службеника. Али, белоруски клијентизам је још увек сведен на личну приврженост “баћи” и не подразумева никакво право на злоупотребу и мито. Чланство у клијентистичкој мрежи не повлачи са собом и удео у коруптивној пљачки, већ само задржавање положаја. У надзору над управљачким слојем, Лукашенко за сада далеко мање користи шаргарепу (тј. новчану добит преко злоупотребе и корупције), а далеко више батину. А батина је стална претња да се положај може изгубити у случају нелојалности, али и подмитљивости.

И док је Милошевић стално објављивао почетке борбе против злоупотреба и криминала, Лукашенково је у многим случајевима збиља деловао. Он не дозвољава метастазирање корупције, па су данас у Белорусији учестала хапшења припадника управљачке елите под оптужбом за новчане злоупотребе. Рецимо, крајем јуна 1999. године притворена су двојица познатих “црвених директора”, Јуриј Феоктистов, директор Белоруске индустрије челика (Злобин) и Виктор Лагвинец, председник Контогруппе, предузећа које послује са белоруским прозвођачима челика. Ниједан од ухапшених није био Лукашенков политички противник, штавише, обојица су били саставни део нове политичко-привредне елите. Једини стварни порив за њихово хапшење, како су признали и најзагриженији противници Лукашенка, била је корупција. Слично је било и у случају хапшења банкарке Виникове, директора “Фандока” Таранова, директора “Мегатекса” Семјонова, директора угледног колхоза “Расвет” Старовојтова, министра пољопривреде Леонова... “Бити руководиоца данас у Белорусији – то је најопасније занимање” (Карбалевич, 1998).

Лукашенко се данас напада због много ствари. Али, ни најљућа опозиција не може да му приговори како он, његова породица или најближи сарадници користе власт да би се на брзину обогатили.

² Нескроман је, рецимо, туркменистански председник Нијазов, чије име носи један град, два рејона, брод, академија пољопривредних наука, мноштво улица, тргова, школа, совхоза и колхоза, све у свему око 1.000 објеката!

Све у свему, сравнимо ли пут који су прешли Милошевић и Лукашенко, видећемо да је први у односу на другог доста далеко одмакао у изградњи султанистичког поретка. Лукашенко је, заправо, још увек тамо где се Милошевић налазио концем осамдесетих и почетком деведесетих, дакле у фази цезаризма. Он тек сада ствара свој страначки ослонац (Белоруски народни патриотски савез, основан 12. септембра 1998. године) и покушава да изгради устројство моћи које је Милошевић давно направио. Тешко је, у овом часу, рећи да ли ће Лукашенков режим да се сасвим развија правцем којим је ишао Милошевићев. И да ли ће да га надживи за онолико колико је у Милошевићевом режиму прошло од окончања његовог цезаристичког раздобља. Али, за разлику од Милошевићевог, Лукешенков режим још увек има неку будућност.

НАВЕДЕНИ РАДОВИ

- Антонић, Слободан (1995). "Влада Слободана Милошевића: покушај типолошког одређења", *Српска политичка мисао*, Вол. II, Но 1, стр. 91-131. Београд.
- Belarus (1997). *Belarus 1997: Pariah or Victim (From January 1996 to the November Referendum)*. [WWW document]. URL <http://www.bhhrg.org/belarus/belarus-1997/referendum>
- Brill Ollcot, Martha (1997). "Kazakhstan: Nursultan Nazarbaev as strong president", in Ray Taras (ed.), *Postcommunist Presidents*, pp. 106-129. Cambridge: Cambridge University Press.
- Карбалевиц, Валерий (1998). "Белоруская номенклатура в период трансформации: эволюция социального статуса и политической роли", *Belarus Monitor*, Minsk, [WWW document]. URL <http://www.irex.minsk.by/~BelarusToday/08/BelarusianNomenclaturaInTransitions.htm>
- Kurjak, Jelica (2000). *Političke promene u Rusiji 1990-1996*. Beograd: IMPP.
- Lukashuk, Alexander (1998). "Yesterday as Tomorrow: Why It Works in Belarus", *East European Constitutional Review*, Vol.VII, No.3, pp. 43-49.
- SBP (1996). *Summary of Belarusian Politics 1986-1996*. [WWW document]. URL http://jurix.jura.uni-sb.de/~serko/law_pol/politics.html
- Slavujević, Zoran (1998). "Prilog empirijskoj validaciji (ne)legitimnosti političkog sistema u Srbiji", *Sociološki pregleđ*, Vol. XXXII, no. 3-4, str.295-305.
- Шевцов, Юрий (1997). "От Востока-Запада ка Бресту-Витебску: угрозы безопасности Беларуси, происходящие из её региональной структуры", *Белоруская деловая газета*, сентябрь, [WWW document]. URL <http://greenfield.fortunecity.com/fly-trap/250/Socium/1-1.htm>
- White, Stephen (1997). "Russia: Presidential Leadership under Yeltsin", in Ray Taras (ed.), *Postcommunist Presidents*, pp. 38-64. Cambridge: Cambridge University Press.

Slobodan Antonić
Faculty of Philosophy
Novi Sad

S u m m a r y

**ALEKSANDAR LUKASHENKO – SLOBODAN MILOŠEVIĆ:
A COMPARISON**

The first period of Milošević's rule, dominated by plebiscitary-populist legitimacy, bears an uncanny resemblance to the rule of Napoleon III. But there is also one contemporary whose regime can also be taken for a close cousin of Milošević's – the regime of Alexander Lukashenko. Like Milošević, Lukashenko also represents a relict of dogmatic communism. Lukashenko, too, used populism in his rise to power. And though this populism had no nationalist traits, its basic idea also rested on a kind of anti-bureaucratic revolution - the struggle against corruption. Lukashenko's rise, too, was accompanied by support or silent passivity of the strategic elites. He, too, acted in conditions with weakened social and political institutions. He, too, enjoyed (and still largely enjoys) support from the population. As soon as he gained power, he, too, started reorganizing the main political institutions according to his own measure. He, too, created an authoritarian system of personal power, with a dependent and controlled political elite. He, too, first stopped privatization, then annulled its previous results, taking control of economic resources and making the economic elite dependent on the power center. It can be said for his regime, as well, that the longer it lasts, the harder it will be for the country to turn from an authoritarian to a democratic system afterwards. In the structural sense, the histories of Milošević's and Lukashenko's regimes are the same - a history of an ambitious agent taking advantage of a historically rare occasion, with weakened political institutions and strategic elites, to fundamentally influence the shaping of social structures. And they took advantage of this occasion, to the disadvantage and sorrow of their own people.

Key words: Miloshevic, Lukashenko, political regime, populism, communism.